

MOTIVACE A AKADEMICKÁ RESILIENCE V PISA: JAK VOLBA MĚŘÍČÍHO PŘÍSTUPU OVLIVŇUJE ZÁVĚRY VÝZKUMU?

MOTIVATION AND ACADEMIC RESILIENCE IN PISA: HOW DOES THE CHOICE OF MEASUREMENT APPROACH INFLUENCE RESEARCH FINDINGS?

Markéta Žáková

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Tato studie zkoumá vztah mezi motivačními faktory z teorie očekávání a hodnoty a akademickou resiliencí. Zaměřuje se na to, jak různé operacionalizace resilience dle autorů Rudd a kol. (2021) ovlivňují výsledky. Předběžné výsledky na datech z šetření PISA 2018 od více než 600 000 patnáctiletých žáků ze 79 zemí (OECD, 2019) naznačují, že vliv motivace na akademickou resilienci je obecně stabilní napříč různými operacionalizacemi, ale na úrovni jednotlivých států se liší podle zvoleného přístupu. Výsledky ukazují, že je třeba jasnější teoretický a metodologický rámec. Teprve až se budeme moci spolehnout na dosavadní výzkum, bude možné vyvinout efektivní intervence na podporu akademické resilience u žáků.

Klíčová slova: akademická resilience, motivace, teorie očekávání a hodnoty, PISA, operacionalizace

Abstract

This study investigates the link between motivation factors from Expectancy-Value Theory and academic resilience. It explores how different operationalizations of resilience, based on Rudd et al. (2021), affect results. Using PISA 2018 data from over 600,000 15-year-old students across 79 countries (OECD, 2019), preliminary findings suggest that the effect of motivation on academic resilience is generally stable across differing operationalizations. At the country level, final findings differ depending on the operationalization approach used. This study highlights the need for a stronger theoretical and methodological framework. Only then can we better rely on existing research and develop effective interventions to enhance academic resilience in students.

Keywords: *academic resilience, motivation, expectancy-value theory, PISA, operationalization*

1 ÚVOD

I přes snahy mnoha zemí je v současnosti školní úspěšnost žáků ovlivňována jejich socioekonomickým statusem (Liu et al., 2022). Navzdory nízkému socioekonomickému statusu však existují žáci, kteří jsou ve škole úspěšní. Těm se říká akademicky resilientní žáci. Způsoby operacionalizace akademické resilience se však napříč studiemi výrazně liší (Rudd et al., 2021) a jejich vliv na věcné výsledky doposud není prozkoumán. V tomto výzkumu porovnávám čtyři typy operacionalizací a jejich vliv na nalezené efekty motivačních faktorů na akademickou resilienci žáků na datech PISA 2018 (OECD, 2019).

2 TEORIE

Akademická resilience je schopnost studentů být úspěšní ve škole i přes nepříznivé podmínky (OECD, 2011; Rudd et al., 2021). Rudd a kol. (2021) ve svém systematickém review rozlišují šest přístupů k operacionalizaci akademické resilience využitých napříč výzkumy, jejichž efekt na výsledky není dosud prozkoumán. V tomto výzkumu porovnávám čtyři z nich.

Jedny z nejčastěji zkoumaných protektivních faktorů akademické resilience jsou ty související s motivací, výsledky v oblasti jsou však nekonzistentní. Důvodem může být různorodý výběr motivačních proměnných nevycházejících z žádného teoretického rámce (Yeung et al., 2022). V tomto výzkumu tak využívám rámce teorie očekávání a hodnoty, která říká, že rozhodnutí podat výkon závisí na hodnotě přikládané úkolu a očekávání úspěchu.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V tomto výzkumu využívám dataset PISA 2018 (OECD, 2019) zahrnující data od více než 600 tisíc žáků z 79 zemí. Pomocí strukturního modelování testuji čtyři modely odlišně přistupující k operacionalizaci akademické resilience. Tyto modely vychází z review od autorů Rudd a kol. (2021). Konkrétně šlo o přístup

vycházející z definice a přístup vycházející z procesu včetně jejich dvou podpřístupů. Jeden z hlavních rozdílů těchto modelů je to, zda k akademické resilienci přistupovali jako k binární či spojitě proměnné. V každém z modelů jsem zkoumala souvislost čtyř motivačních faktorů s akademickou resiliencí. K motivačním faktorům jsem přistupovala jako k latentním proměnným, které byly syceny třemi až pěti indikátory. Pro každou ze zemí jsem provedla analýzy zvlášť a následně je pomocí meta-analytického přístupu sloučila.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Na základě předběžných výsledků se ukazuje, že finální efekty motivačních proměnných na akademickou resilienci jsou poměrně robustní vůči volbě způsobu operacionalizace akademické resiliencie. Pokud posuzujeme výsledky závěrečné meta-analýzy shlukující všechny země dohromady, ve většině modelů jsou všechny motivační proměnné signifikantními prediktory. Výjimkou je proměnná Vnímaná úroveň kompetencí ve čtení, která v jednom z modelů není signifikantní prediktor. Proměnná Vnímaná hodnota školy se ukazuje mít ve většině modelů opačný než předpokládaný efekt, tedy negativní souvislost s akademickou resiliencí. Variabilita mezi jednotlivými zeměmi je však vysoká. Na úrovni jednotlivých zemí se ukazuje, že volba přístupu k operacionalizaci má vliv na věcné výsledky týkající se vztahu mezi motivací a akademickou resiliencí.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Předběžné výsledky tohoto výzkumu ukazují, že na úrovni jednotlivých zemí má volba operacionalizace akademické resiliencie vliv na věcné výsledky týkající se vztahu mezi motivačními faktory a akademickou resiliencí. Výsledky tohoto výzkumu poukazují na nutnost tento konstrukt více teoreticky prozkoumat a jednotně konceptuálně a metodologicky ukotvit. Kromě toho naznačuje možná specifika sběru dat PISA v jednotlivých zemích. Vzhledem k tomu, že PISA dataset bývá jeden z nejčastějších datových zdrojů výzkumů akademické resiliencie, tento výzkum poukazuje na kontext jednotlivých zemí jako možný zdroj nekonzistentních výsledků týkajících se vlivu motivace jako protektivního faktoru akademické resiliencie. Teprve až budeme moci spoléhat na výsledky výzkumů akademické resiliencie, budeme moci vytvořit intervence cílící na její podporu.

PODĚKOVÁNÍ

Popisovaná studie pochází z projektu „Zprostředkovaná společnost CZ.02.01.01/00/23_025/0008713“, který je spolufinancován Evropskou unií.

Tato práce vznikla v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik“ č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU (MŠMT, NPO:EXCELES).

6 LITERATURA

- Liu, J., Peng, P., Zhao, B., & Luo, L. (2022). Socioeconomic Status and Academic Achievement in Primary and Secondary Education: A Meta-analytic Review. *Educational Psychology Review*, 34(4), 2867–2896. <https://doi.org/10.1007/s10648-022-09689-y>
- OECD. (2011). *Against the Odds: Disadvantaged Students Who Succeed in School*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264090873-en>
- OECD. (2019). *Programme Programme for International Student Assessment 2018 (PISA 2018)* [Dataset]. <https://www.oecd.org/en/data/datasets/pisa-2018-database.html>
- Rudd, G., Meissel, K., & Meyer, F. (2021). Measuring academic resilience in quantitative research: A systematic review of the literature. *Educational Research Review*, 34, 100402. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100402>
- Yeung, S. S. S., King, R. B., Nalipay, Ma. J. N., & Cai, Y. (2022). Exploring the interplay between socioeconomic status and reading achievement: An expectancy-value perspective. *British Journal of Educational Psychology*, 92(3), 1196–1214. <https://doi.org/10.1111/bjep.12495>